

VII.

Beck Zoltán – Andl Helga

„MINDEN SZÖVEG”

– foglalkozásterv középiskolások és egyetemi hallgatók számára –

A fenti címmel mutattuk be a XII. Romológus Konferencián azt a foglalkozástervet, amit a következőkben részletezünk. A konferencia-absztraktban az alábbiakat hangsúlyoztuk:

„Általánosságban megfogalmazható, hogy a cigányok, romák reprezentációja alapvető hiányként mutatkozik meg a köznevelés tereiben, értve ezalatt mind a tartalmi szabályozókat, mind a tanítási tanulási segédanyagokat, taneszközöket. Erre számos kutatás mutatott rá az elmúlt évtizedben (vö. tematikus tankönyvkutatások, melyről Bogdán Péter közölt az Új Pedagógiai Szemlében összefoglalót: Bogdán, 2016; továbbá általában a nemzetiségi oktatás személyi és tárgyi feltételeinek hiányáról lásd: Fórika, 2015).

Foglalkoztatástervünk innen nézve reflektál erre a hiányra, miközben alapvető funkcióját nem ebben a kompenzatorikus akaratban ismeri fel. Mivel tágabban értett tárgyunk a kortárs magyar nyelvű cigány, roma irodalom, elméleti megfontolásaink az irodalomtudomány, tanórai munkaformáink pedig az innovatív módszertanok felől ragadhatók meg.

Feltételezzük, hogy az „olvasás mindig több, mint írásjelek megfejtése” (Gadamer, 1994: 91), amiként azt is, hogy a világunk úgy szövegesítődik, hogy a benne lévő nem-írást is olvassuk (értjük, megértjük, jelentést konstruálunk, relációkat állítunk, értéket rendelünk, etc.).

Vállalkozásunk innen nyer értelmet – hiszen mivel is dolgozunk: néhány bekezdésnyi szöveggel (a kortárs, cigány, roma szerzők kurrens szövegrészeivel, Lakatos Menyhértől Jónás Tamásig), színekkel, ízekkel, illatokkal, tárgyakkal, képekkel. Az tehát, hogy a diákok kezébe kerülnek ezek az eszközök, minden más pedagógiai beavatkozás nélkül is elindítja az olvasás automatikus, laikus processzusát: mihez is kezdjenek ezekkel a különböző természetű tárgyakkal, eszközökkel, és azoknak mi közük van egymáshoz?

A módszertani beágyazottságunkat az élmény- és tevékenységközpontú irodalomtanításban ismerni fel, foglalkozásunk „központjában az „irodalomtörténet” áll: az az alapbelátás, hogy a diákokhoz meg kell érkeznie az irodalomnak” (Bodrogi, 2016: 68).

Az „olvasás”-t a foglalkozástervünkben a saját szöveg megkonstruálása felé mozdítjuk, a diákok közös, kreatív alkotótevékenységét helyezve középpontba – „a kreatív írás, a nyilvánosság előtti szóbeli megmérettetés feladatai, az érzelem, a hangulat, a humor, az ötletesség felismerése, tudatosítása és továbbírása, a gondolkodtatás műveletei a műértelmezések során” (Czimer, 2010: 51) – éppen azért, hogy a rendelkezésre álló eszközökből mint a jelenlévő valóság darabjaiból a diákok közösen konstruáljanak koherens sorsnarratívát.

Az előadáson tehát olyan – szakmódszertani és irodalomelméleti alapozottságú – foglalkozástervet mutatunk be, amely élményközpontú, kreatív, csoportos szövegalkotáson

keresztül megismertetni magyarországi kortárs cigány szerzőket, irodalmi alkotásokat, miközben a diákok szociális kompetenciáit is fejleszti.”

(Beck Zoltán – Andl Helga (2024): Minden szöveg. In: Cserti Csapó Tibor – Andl Helga – Lakatos Szilvia (szerk.): XII. Romológus Konferencia: 2024. április 24. Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Romológiai Kutatóközpont, Pécs. 38.)

Irodalom:

Bodrogi Ferenc Máté (2016): A Fesztivalizáció paradigmája: reflektált élményközpontúság (elméleti alapvetés). In: Bodrogi Ferenc Máté (szerk.) (2016): Élményközpontú irodalomtanítás. Kreativitás, produktivitás, kultúrakezelés a digitális korban. Savaria University Press, Szombathely. 45-82.

<https://mek.oszk.hu/16400/16457/16457.pdf> (2024.04.16.)

Bogdán Péter (2016): A romák/cigányok tankönyvi jelenlétét elemző kutatásokról. Új Pedagógiai Szemle, 5-6. szám. 127-136.

https://real.mtak.hu/38666/1/BOGDAN_PETER_A_ROMAK_CIGANYOK_TAN_KONYVI_JELENLETET_ELEMZO_KUTATASOKROL_upsz_2016_5_6_teljes_127_136_u.pdf (2024.04.16.)

Czimer Györgyi (2010): Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése. In: Czimer Györgyi – Balogh László (szerk.): Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.

https://tehetseg.hu/sites/default/files/05_kotet_net.pdf#page=51 (2024.04.16.)

Fórika László (2015): A cigány nemzetiségi oktatás helyzete a nemzetiségi oktatás rendszerében az ombudsmani jelentések tükrében – avagy a jog, ami a jogosult ellen fordul. Romológia, 3/9. szám. 8-28.

https://epa.oszk.hu/02400/02473/00006/pdf/EPA02473_romologia_2015_09_007-027.pdf (2024.04.16.)

Gadamer, Hans-Georg (1994): Az „eminens” szöveg és igazsága. In: Gadamer, Hans-Georg: A szép aktualitása. Válogatta Bacsó Béla. Budapest, T-Twins.

FOGLALKOZÁSTERV

Cél:

- élményközpontú, kreatív, csoportos szövegalkotáson keresztül megismerni magyarországi kortárs cigány szerzőket, irodalmi alkotásokat
- szociális kompetenciák fejlesztése (kommunikáció, együttműködés, empátia, elfogadás), sztereotípiák/előítéletek csökkentése

Résztevők: középiskolások vagy egyetemi hallgatók

Időkeret: 90 perc (amennyiben szükséges, 45 percben is megvalósítható), irodalom vagy osztályfőnöki óra keretében, vagy tanórán kívüli foglalkozáson

Helyszín: csoportmunka kialakítására alkalmas tér

3. Csoportmunka – Feladat: szövegalkotás (történetírás) – egy koherens sorsnarratíva, sorstörténet konstruálása (az eszközök mindegyike szerepeljen valami módon a történetben vagy kapcsolódjon hozzá). 30 perc

A sorstörténet olyan egyediesített élettörténet, amely a személyesen keresztül egy társadalmi csoport élethelyzetére is reflektál.

A példaszövegek mindegyikének van elbeszélője, az elbeszélésnek főszereplője. A csoportokat arra kérjük, hogy vagy az elbeszélői hanggal, vagy az elbeszélt szereplővel azonosulva egészítsék ki a töredéket, amely így egy teljes élettörténetté, életvilággá szervezve kerül majd előadásra. Minden emberi életnek vannak (lehetnek) relációi, értékorientációi, vélekedései, társadalmi beágyazottsága, szűkebb tárgyi környezete; az ember rendelkezik külső és belső tulajdonságokkal, képességekkel, attitűdökkel; minden emberi életnek vannak sikerei, kudarcai, krízise; stb.

Ezt az elbeszélést kell a csoportoknak a rendelkezésükre álló eszközök mentén, azok által inspirálva megalkotniuk.

Hangsúlyozzuk, hogy a szövegrészlet nem kitüntetett helyzetű, csupán egy a csoportok számára rendelkezésre álló történetalkotó eszközök közül.

4. Bemutató csoportonként

4.1. Az adott csoport – tagonként – bemutatja az eszközeit, a szövegrészletet felolvassák.

4.2. A csoport által megalkotott szöveg (sorstörténet) ismertetése, felolvasása a többi csoport számára.

Minden sorstörténet kapcsán:

4.3. résztvevői reflexiók: beszélgetés a felmerülő gondolatokról, érzésekről

4.4. az oktató/foglalkozásvezető rövid összefoglalói a kiindulópontként használt szövegrészlet szerzőjéről, a szövegek kontextusáról, az életműről stb.

35 perc

5. Diskusszió: az egyes szövegek egymáshoz való viszonyáról, a diákok ezekhez fűződő irodalmi és hétköznapi tapasztalatairól 9 perc

6. Reflexió – Visszajelző lapok kitöltése // Reflexiók megfogalmazása (pl. „Mit viszek haza?”) 10 perc

---

A SZÖVEGRÉSZLETEK SZERZŐIRŐL

Holdosi József: Cigánymózes

<https://padlet.com/andlbeck/holdosi-j-zsef-ethnicity-and-social-space-at-70s-in-hungary--o0h8zpwdsta9> (2024.11.15.)

Zoltán, Beck (2020): József Holdosi's Novels.
<https://www.romarchive.eu/en/literature/literature-countries-and-regions/romani-literature-hungary/jozsef-holdosis/> (2024.11.15.)

Lakatos Menyhért: Füstös képek

Zoltán, Beck (2020): Menyhért Lakatos (1926–2007)
<https://www.romarchive.eu/en/literature/literature-countries-and-regions/romani-literature-hungary/menyhert-lakatos/> (2024.11.15.)

Csemer Géza: Szögény Dankó Pista

Interjú Csemer Gézával:
<https://www.youtube.com/watch?v=FHdzaZ-t8QU> (2024.11.15.)

Szécsi Magda: Cigánymandala

<https://epa.oszk.hu/00300/00381/00128/darvasi.htm> (2024.11.15.)

Jónás Tamás: APUAPUAPU anyu (2013)

<https://padlet.com/andlbeck/j-n-s-tam-s-task-3-9rs9ttyvgf3b> (2024.11.15.)

Feldmár András - Jónás Tamás beszélgetése:
<https://www.youtube.com/watch?v=0QfDanO98ds&t=6s> (2024.11.15.)

Zoltán, Beck: Tamás Jónás (b. 1973): Poet, Writer and Playwright.
<https://www.romarchive.eu/en/literature/literature-countries-and-regions/romani-literature-hungary/tamas-jonas/> (2024.11.15.)

Zsigó Jenő: Vezetőszáron (2022)

<https://magveto.hu/konyvek/vezetszaron/139500884> (2024.11.15.)

Konferencia Zsigó Jenő életművéről: <https://www.youtube.com/watch?v=uJgWXD0I5sA>
(2024.11.15.)

Átfogó művek, források:

Beck Zoltán (2020): A megszólalás üres helye - Romológiaírók és más dolgokról. Napvilág Kiadó.

Zoltán, Beck (2020): Hungarian Romani Literature: An Overview.

<https://www.romarchive.eu/en/literature/literature-countries-and-regions/romani-literature-hungary/> (2024.11.15.)

<https://padlet.com/andlbeck/authors-and-contemporary-reception-szerz-k-s-kort-rs-fogadta-9b4nt1siysir> (2024.11.15.)

A ROMA TEST POLITIKÁJA I. Nincs ártatlan kép

<https://gallery8.org/hu/news/2/73/a-roma-test-politikaja-i-nincs-artatlan-kep> (2024.11.15.)

<https://gallery8.org/a-roma-test-politikaja-i> (2024.11.15.)

Áttekintő táblázat:

<i>Időke ret</i>	<i>Lépések</i>	<i>Tanári/tanulói tevékenység</i>	<i>Munkafo rma</i>	<i>Eszközök</i>	<i>Megjegyzés</i>
	A terem előkészítése: csoportmunkára alkalmas elrendezés; az eszközök elhelyezése			<p>- szövegek (részletek magyarországi kortárs cigány szerzők műveiből) Lakatos Menyhért: Füstös képek (1975) Holdosi József: Cigány mózes (1987) Csemer Géza: Szögény Dankó Pista (2001) Szécsi Magda: Cigány mandala (2007) Jónás Tamás: APUAP UAPU anyu (2013) Zsigó Jenő: Vezetős záron (2022)</p> <p>- íz/illatok (só, cukor, fahéj, kakaó, kávé, bors, csillagánizs, szegfűszeg, majoranna, fokhagyma, gyömbér,</p>	<p>5 fős (esetleg 4 fős) csoportokat tervezünk. Az osztály létszámától függően választunk szövegeket, valamint a további tárgyakat is. Amennyiben kisebb – 4 fős – csoportokban dolgoznak, a színek elhagyhatók.</p> <p>Összesen annyi eszközt választunk, ahányan várhatóan a foglalkozáson részt vesznek, ügyelve az egyes eszköztípusok egyenlő számára. (Mivel általában nem 4-gyel vagy 5-tel osztható a teljes létszám, kisebb eltérés megengedett. Arról azonban gondoskodjunk, hogy szöveg, íz/illat, tárgy és kép minden csoportba jusson.)</p>

				<p>illóolajok stb.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - tárgyak (toll, gyufa, madártoll, kavics, csipesz, fecskendő, ólomkatona, kisautó, pénzérme) - képek (hangulatjelek vagy képek „A roma test politikája” c. kiállításból) - színekártyák (különböző színek, ill. ha a létszám indokolja, valamelyikből 1-2 db) 	<p>A szövegrészletek megtalálhatók : MELLÉKLET _1 (a szövegrészletek a szerző és a cím nélkül szerepeljenek)</p>
1 perc	1. Szövegalkotó játékokra invitáljuk a résztvevőket	tanári közlés	frontális		A résztvevőknek csak annyi ez előzetes ismeretük, hogy irodalommal foglalkozunk.
5 perc	2. Csoportalakítás: 5 fős csoportok kialakítása	Mindenki húz egy eszközt, majd aszerint kell csoportba szerveződniük, hogy minden csoportban minden eszköztípusból (szöveg, ízek/illatok, tárgyak, képek, színekártyák) legyen, de mindegyikből csak egy (ill. ha a létszám indokolja, max. 2 azonos színekártya). A csoportok helyet foglalnak egy-egy asztalnál.	egyéni ill. csoportmunka	a fenti eszközök	Amennyiben kisebb – 4 fős – csoportokban dolgoznak, a színekártyák elhagyhatók.

		A foglalkozásvezető gyorsan ellenőrzi, a csoportok a szabályok szerint jöttek-e létre, szükség szerint korrigál.			
30 (25) perc	3. Csoportmunka – Feladat: szövegalkotás (történetírás) – egy koherens sorsnarratíva, sorstörténetkonstruálás (az eszközök mindegyike szerepeljen valami módon a történetben vagy kapcsolódjon hozzá).	A résztvevők saját csoportjukban bemutatják a választott eszközt, a szövegrészletet felolvassák. A csoportok egy koherens sorsnarratívát, sorstörténetet konstruálnak oly módon, hogy a náluk lévő eszközök mindegyike szerepeljen valami módon a történetben vagy kapcsolódjon hozzá. A foglalkozásvezető monitorozza a munkát, válaszol a felmerülő kérdésekre.	csoportmunka	a fenti eszközök + papír, toll	<i>A sorstörténet olyan egyediesített élettörténet, amely a személyesen keresztül egy társadalmi csoport élethelyzetére is reflektál.</i> <i>A példaszövegek mindegyikének van elbeszélője, az elbeszélésnek főszereplője. A csoportokat arra kérjük, hogy vagy az elbeszélői hanggal, vagy az elbeszélt szereplővel azonosulva egészítsék ki a töredéket, amely így egy teljes élettörténetté, életvilággá szervezve kerül majd előadásra. Minden emberi életnek vannak (lehetnek) relációi, értékorientációi, vélekedései, társadalmi beágyazottsága, szűkebb</i>

					<p><i>tárgyi környezete; az ember rendelkezik külső és belső tulajdonságokkal, képességekkel, attitűdökkel; minden emberi életnek vannak sikerei, kudarcai, krízise; stb.</i></p> <p><i>Ezt az elbeszélést kell a csoportoknak a rendelkezésükre álló eszközök mentén, azok által inspirálva megalkotniuk. Hangsúlyozzuk, hogy a szövegrészlet nem kitüntetett helyzetű, csupán egy a csoportok számára rendelkezésre álló történetalkotó eszközök közül.</i></p>
35 (40) perc	<p>4. Bemutató csoportonként</p> <p>4.1. Az eszközök ismertetése</p> <p>4.2. A csoport által megalkotott szöveg (sorstörténet) ismertetése, felolvasása</p>	<p>4.1. Az adott csoport tagonként bemutatja az eszközeit, a szövegrészletet felolvassák.</p> <p>4.2. A csoport által megalkotott szöveg (sorstörténet) ismertetése, felolvasása a többi csoport számára.</p>	frontális	a fenti eszközök	<p>A foglalkozásvezetők a rövid összefoglalók során a fentebb rögzített forrásokra („A szövegrészletek szerzőiről”) támaszkodhatnak.</p>

	<p>4.3. Résztvevői reflexiók</p> <p>4.4. Rövid összefoglaló a kiindulópontként használt szövegrészlet szerzőjéről, a szövegek kontextusáról, az életműről stb.</p>	<p>Minden sorstörténet kapcsán: 4.3. résztvevői reflexiók: beszélgetés a felmerülő gondolatokról, érzésekről</p> <p>4.4. az oktató/foglalkozás vezető rövid összefoglalói a kiindulópontként használt szövegrészlet szerzőjéről, a szövegek kontextusáról, az életműről stb.</p>			
9 perc	<p>5. Diskusszió: az egyes szövegek egymáshoz való viszonyáról, a diákok ezekhez fűződő irodalmi és hétköznapi tapasztalatairól</p>	<p>a foglalkozásvezető irányításával a résztvevők megfogalmazzák gondolataikat</p>	frontális		
10 perc	<p>6. Reflexió – Visszajelző lapok kitöltése VAGY Reflexiók megfogalmazása (pl. „Mit viszek haza?”)</p>	<p>a résztvevők kitöltik a visszajelző lapokat VAGY egyenként megfogalmazzák reflexiójukat a foglalkozásra, a tapasztalatokra vonatkozóan</p>	egyéni ill. frontális	visszajelző lapok íróeszközök	A visszajelző lapokra példák: MELLÉKLET _2

MELLÉKLET_1

SZERZŐI SZÖVEGEK (szerzők-műcímek nélkül)

Kezdjük az elején, kedves anyuka, hogy mindent megértsen. A fia betegsége olyan, hogy azzal nyolcvan-kilencven évig is élélhet, tehát nem kell megijedni. Rendszeres életmódot kell élnie, időközönként, ha rosszabbodna az állapota, felemelt gyógyszeradagot szednie! Ennyi az egész. A fiának is elmondtam, csak hozzátettem, hogy négereknél, cigányoknál nem nagyon fordul elő ez a sajátos immunrendszeri betegség.

Megkértem aput, hogy segítsen megoldani egy házi feladatot. Átölelt, leült mellém. Rosszul kezdett neki az egyenletnek. Szóltam neki. Rögtön és jogosan megharagudott. Meg akart ütni, de engem nem szabadott. Anyu sikítózott, amikor pár hónappal korábban a részeg férje meg akart engem ütni. Apám másodpercek alatt kijózanodott.

- Őt akarod megütni, te semmi ember!

A semmi embernél nem volt nagyobb sértés. A család hercegét nem ütheti meg senki.

- Akkor mi a megoldás? – sziszegte.

Ismertem egy lányt, aki nagyon félt a haláltól. Attól, hogy élve eltemetik, és hallja, hogy törik át a fák gyökerei a koporsóját. De erről írtam már neked. Én voltam az a lány. Mióta vagy nekem, nem kísért gyakran az élve eltemetés, de ha eszembe jut, cetliket ragasztok szanaszét a lakásban, hogy „hamvasszatok el, ha meghalok!”

Összekötöttem a kenderből font gatyamadzagot, takarosán porciózni kezdtem a fonnyadt, harnatos lucernát. Nem zörgött, nem pergett a levele, sorban szedtem a rendet, mintha a mienk lenne. Már nem gondoltam a félelemre, de arra sem, mennyi a bíróképességem. Az első porciót meg sem tudtam mozdítani. Ez a tolvajmesterség átka, hogy nem bír annyit az ember, amennyit akar, még ha van is miből.

Lelkében megérezte, hogy nem tud helytállni asszonya oldalán. Kurvásnak tartották, hányaveti föllépésűnek és lumpnak. Láta az emberek arcán. (...) A cigarettát már siheder korában fölvette, tudván tudva, hogy árt a tüdejének. (...) Naponta húsz virzsínia szivart szívott, és ötven női cigarettával fölváltva eregette száján füstjüket.

Azt gondoltam, ez az élet, amihez egyfajta szabadságérzet kötődött, de például a rendszeres tanulás nem. Szoba-konyhában éltünk tízen-tizenketten, és én másnap ugyanúgy vittem a gimnáziumba a táskámat, mint ahogy hazahoztam. Amit tudtam, azt mind az órák alatt tanultam meg, vagy kérdeztem rá, de otthon nem tanultam. Aztán a gimnáziumi évek alatt, amikor az osztálytársaim közül egy-kettővel helyel-közzel barátságba kerültem, vagy a lakásukon meglátogattam őket, láttam, hogy náluk gyerekszoba, könyvespolcok, technikai felszerelés van, és a gimnazista gyerekkel állandó foglalkozás, plusz nyelvtanítás, korrepetáló tanárok. Szemem-szám tátva maradt ettől.

SZERZŐI SZÖVEGEK (szerzők-műcímek)

Kezdjük az elején, kedves anyuka, hogy mindent megértsen. A fia betegsége olyan, hogy azzal nyolcvan-kilencven évig is élélhet, tehát nem kell megijedni. Rendszeres életmódot kell élnie, időközönként, ha rosszabbodna az állapota, felemelt gyógyszeradagot szednie! Ennyi az egész. A fiának is elmondtam, csak hozzátettem, hogy négereknél, cigányoknál nem nagyon fordul elő ez a sajátos immunrendszeri betegség.

Holdosi József: Cigánymózes (1987)

Megkértem aput, hogy segítsen megoldani egy házi feladatot. Átölelt, leült mellém. Rosszul kezdett neki az egyenletnek. Szóltam neki. Rögtön és jogosan megharagudott. Meg akart ütni, de engem nem szabadott. Anyu sikított, amikor pár hónappal korábban a részeg férje meg akart engem ütni. Apám másodpercek alatt kijózanodott.

- Őt akarod megütni, te semmi ember!

A semmi embernél nem volt nagyobb sértés. A család hercegét nem ütheti meg senki.

- Akkor mi a megoldás? – sziszegte.

Jónás Tamás: APUAPUAPU anyu (2013)

Ismertem egy lányt, aki nagyon félt a haláltól. Attól, hogy élve eltemetik, és hallja, hogy törik át a fák gyökerei a koporsóját. De erről írtam már neked. Én voltam az a lány. Mióta vagy nekem, nem kísért gyakran az élve eltemetés, de ha eszembe jut, cetliket ragasztok szanaszét a lakásban, hogy „hamvasszatok el, ha meghalok!”

Szécsi Magda: Cigánymandala (2007)

Összekötöttem a kenderből font gatyamadzagot, takarosán porciózni kezdtem a fonnyadt, harmatos lucernát. Nem zörgött, nem pergett a levele, sorban szedtem a rendet, mintha a mienk lenne. Már nem gondoltam a félelemre, de arra sem, mennyi a bíróképességem. Az első porciót meg sem tudtam mozdítani. Ez a tolvajmesterség átka, hogy nem bír annyit az ember, amennyit akar, még ha van is miből.

Lakatos Menyhért: Füstös képek (1975)

Lelkében megérezte, hogy nem tud helytállni asszonya oldalán. Kurvásnak tartották, hányaveti föllépésűnek és lumpnak. Látta az emberek arcán. (...) A cigarettát már siheder korában fölvette, tudván tudva, hogy árt a tüdejének. (...) Naponta húsz virzsínia szivart szívott, és ötven női cigarettával fölváltva eregette száján füstjüket.

Csemer Géza: Szögény Dankó Pista (2001)

Azt gondoltam, ez az élet, amihez egyfajta szabadságérzet kötődött, de például a rendszeres tanulás nem. Szoba-konyhában éltünk tízen-tizenketten, és én másnap ugyanúgy vittem a gimnáziumba a táskámat, mint ahogy hazahoztam. Amit tudtam, azt mind az órák alatt tanultam meg, vagy kérdeztem rá, de otthon nem tanultam. Aztán a gimnáziumi évek alatt, amikor az osztálytársaim közül egy-kettővel helyel-közzel barátságba kerültem, vagy a lakásukon meglátogattam őket, láttam, hogy náluk gyerekszoba, könyvespolcok, technikai felszerelés van, és a gimnazista gyerekekkel állandó foglalkozás, plusz nyelvtanítás, korrepetáló tanárok. Szemem-szám tátva maradt ettől.

Zsigó Jenő: Vezetőszáron (2022)

MELLÉKLET_2

VISSZAJELZŐ LAP (rendhagyó irodalomóra)

1. Nevezd meg azt a 3 dolgot, amit legjobban szerettél a foglalkozáson!

1.: .....

2.: .....

3.: .....

2. Hogyan írnád le a szerepedet a csoportban?

3. Mit érzel hasznosíthatónak a foglalkozásból?

4. Van-e kapcsolat az elhangzott sorstörténetek és a te élettörténeted között? Ha igen, mi az? (Ha ez utóbbira nem akarsz válaszolni, természetesen bátran kihagyhatod.)

5. Fejezd be az alábbi két mondatot! (Több dolgot is írhatsz, amit fontosnak tartasz.)

Lehetett volna kevesebb:

Lehetett volna több:

MELLÉKLET_3

VISSZAJELZŐ LAP

(rendhagyó irodalomóra)

„A NEM-MINDENHATÓ SZÖVEG ÉS A MINDIG LÉTEZŐ NARRATÍVA”

1. Kérlek, állítsd fontossági sorrendbe a történethez használt eszközöket, forrásokat (szín, íz/illat, tárgy, szöveg, portré)! (1-től 5-ig, ahol az 1. a legfontosabb, az 5. a legkevésbé fontos.)

1:

2:

3:

4:

5:

2. Melyik sorstörténet kínált szerinted sikeres társadalmi karrierutat? Kérlek, indokold válaszodat!

3. Melyik sorstörténetet találtad kudarc-orientáltnak? Kérlek, indokold válaszodat!